

<https://www.alliansfriheten.se/dca-avtalet-vem-har-avgorandet-i-sin-hand/>

DCA-avtalet – vem har avgörandet i sin hand?

20 december, 2023

Rolf Andersson

Detta är del III av våra artiklar om DCA-avtalet.

Finland, Norge och Sverige har träffat strategiska militära samarbetsavtal med USA (Defence Cooperation Agreements, DCA). Danmark förväntas underteckna sitt inom kort. I stort sett är de offentliggjorda avtalen likalydande.

När dessa småstater ger sig i lag militärt med en stormakt som USA och binder sig under åtminstone 10 år finns det skäl till eftertanke och övervägande. Man bör ha klart för sig att DCA-avtalet i väsentliga delar inte bygger på konsensus som i Nato, där man kan säga nej, utan ger USA rättigheter som ska vara ”oförhindrade”.

Genom avtalet ställer inte USA ut några ”säkerhetsgarantier” till Sverige. Det talas i bakgrunden om fördjupat samarbete, om ökad gemensam säkerhet och om att de amerikanska styrkornas närvaro bidrar till att stärka Sveriges och regionens säkerhet och stabilitet. Men detta är hållet i allmänna ordalag och kan bara uppfattas som intentioner.

Avtalet är i viss mån ett ramavtal. Det ger i sig USA långtgående minimirättigheter. Omfattningen av de exklusiva amerikanska områdena, som förutsätts i avtalet, är känslig men för närvarande inte känd. Men inom avtalets vida ramar kan svensk suveränitet genom tillämpning och överenskommelser under hand ytterligare inskränkas. Många känsliga frågor är i praktiken delegerade till företrädare för det svenska försvarsdepartementet att hantera.

Av avtalet framgår inte i vad mån USA kommer att skicka styrkor hit och i vilken omfattning detta i så fall kommer att ske. Avtalet öppnar Sverige för amerikansk militär närvaro. Det medför att Sverige kan bli ett uppmarsch- och transsiteringsområde för USA:s styrkor. Men det lämnar relativt öppet vad detta kan innebära i praktiken. Inget annat framgår dock av avtalet än att det är USA som för sin del avgör i vad mån och när man ska skicka trupp till Sverige. Det finns inte heller några spärrar i avtalet när det gäller slag och placering av styrkor eller om det blir marktrupp, flyg eller flotta. Det har talats om rotation av styrkor men det är av underordnat intresse och man ser inga spår av det i avtalet

En kärnfråga (Artikel 3) är vilken tillgång till svenskt territorium som USA:s militära styrkor får och vad de har rätt att göra där. Av DCA-avtalet framgår att styrkorna ges

tillgång till 17 befintliga baser (områden) för "obehindrad" användning. Dessa baser ska parterna ha "gemensam tillgång till och gemensamt få använda". Delar av dessa baser kan parterna särskilt fastställa att "endast amerikanska styrkor" ska få tillgång till och använda. Sådana exklusiva områden aktualiseras bland annat vid utbyggnader särskilt anpassade till USA:s "behov" såsom redan skett i Norge.

Tillträdet till de exklusiva områdena ska kontrolleras av de amerikanska styrkorna. Gemensamma områden ska kontrolleras gemensamt. Avtalet innebär att USA:s styrkor, luftfartyg, fartyg och fordon med lätthet ska kunna röra sig in i och ut ur Sverige.

En annan viktig fråga (Artikel 4) avser förhandslagringen av försvarsmateriel på baserna eller andra platser som parterna kommer överens om. De amerikanska styrkorna ska ha obehindrad rätt till sådan förvaring och obehindrad rätt att flytta materiel från svenskt territorium.

Avtalet är oklart i många avseenden och på många punkter hänvisar det till kompletterande överenskommelser och samråd. Hur reglerar då avtalet den situationen att parterna inte kan komma överens? Det skulle till exempel kunna handla om att viss amerikansk offensiv aktivitet på svenskt territorium riktad mot främmande stat strider mot USA:s utfästelse (Artikel 1) att all verksamhet ska bedrivas med "full respekt för Sveriges suveränitet, lagstiftning och internationella rättsliga förpliktelser". Vilket stöd har Sverige i avtalet för att motsätta sig en sådan aktivitet?

En övergripande reglering i avtalet (artikel 28) är att respektive stats försvarsdepartement vid behov ska samråda om en effektiv tillämpning av avtalet. Eventuella tvister ska lösas på lägsta möjliga nivå och när så är nödvändigt föras upp till försvarsdepartementen för övervägande och avgörande. Om inte det hjälper ska tvisten föras upp på partsnivå, regeringarna i Sverige och USA, för övervägande och avgörande. Och där stannar det. Om man inte kommer överens på den nivån så befinner man sig i ett tomrum utan stort manöverutrymme. Avtalet förbjuder helt att tvister förs till nationella eller internationella domstolar eller någon annan instans.

Småstater som Finland och Norge har känt oro över sin utsatta situation då man gett sig in i ett mellanhavande med USA där man inte har särskilt mycket att sätta emot om stormakten genom sitt agerande skulle utsätta landet för oväntade risker eller krav på farlig följsamhet.

Finland har markerat sin oro: bestämmelsen om USA:s rätt att använda baser (Artikel 3) inleds med att man upprepar vad som redan framgår av Artikel 1, nämligen att sådan användning ska vara "konsistent" med principen om full respekt för Finlands suveränitet, lagar och internationella rättsliga förpliktelser; och beslut ska träffas

efter "konsultation och övervägande av parternas synsätt." Detta upprepas sedan i Artikel 4 och 11. Norrmännen har fört in motsvarande brasklappar och tillagt i Artikel 1 att inget i detta avtal förändrar Norges politik med avseende på utplacering av främmande styrkor på norskt territorium, och lagring och placering av nukleära vapen på norskt territorium. Sverige har inte några sådana skrivningar i sitt DCA-avtal. Värden av dessa förbehåll får bedömas i Norge respektive Finland.

För svensk del återstår att försöka värna en kärna av suveränitet. Om DCA-avtalet ratificeras av riksdagen, så har regeringen försatt oss i ett prekärt läge genom att binda Sverige till ett avtal som inte är tydligt på de punkter där klarhet vore av nöden. Att träffa ett avtal av detta slag med en stormakt, som har förmåga att driva det "fördjupade försvarssamarbetet" i sin riktning, är inte försvarligt. Det finns tydliga frågor att ställa här till de drivande i de försvarspolitiska etablissemangen som står bakom projektet. Det gäller framför den inverkan avtalet kan få för Sveriges självbestämmande. Tillit som vissa av de ansvariga hänvisat till är inte tillräckligt när man har att göra med stormakter.